

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ

Ю.О.Музика

(старший викладач, Гуманітарний факультет ОНПУ)

В статті описуються критерії оцінювання готовності майбутніх учителів к формуюванню логічного мислення молодших школярів.

The article describes criteria applied in assessment of future teachers' readiness to form primary school children logical thinking.

Проблема підготовки вчителів до розвитку мислення учнів постійно знаходиться в центрі уваги науковців у зв'язку з тим, що сформовані пізнавальні вміння, здатність до логічного обґрунтування ідей забезпечують можливість особистості продуктивно діяти у високоінформативному середовищі, реалізувати свій потенціал, стати повноцінним суб'єктом власного життя. Щоб виробити у студентів готовність до формування логічного мислення учнів молодшого віку, необхідно вивчити її якісні та кількісні характеристики.

Мета статті полягає у визначенні критеріїв готовності майбутніх учителів початкових класів до формування логічного мислення молодших школярів і висвітленні змістової характеристики рівнів означеної готовності.

Для діагностики готовності студентів до формування в учнів початкових класів логічного мислення нами було використано критеріальний підхід. У літературі подано кілька трактувань поняття «критерій». В українському радянському енциклопедичному словнику наведено таке тлумачення: «Критерій (у перекладі з грецької – засіб судження, переконання, мірило) – це мірило для визначення оцінки предмета чи явища; ознака, взята за основу класифікацій» (1, 196); А.Поршнев, З.Румянцева, Н.Соломатін вважають, що критерій – це «підстава для оцінки чогось» (2, 231). В.Курило під критеріями розуміє ті якості явища, що відображають його суттєві характеристики і саме тому підлягають оцінці (3, 35). У зв'язку з цим розгляд будь-якої дослідної величини повинен включати критерії, за допомогою яких з'ясовується прояв того чи іншого показника у процесі чи явищі, що розглядається.

Однією з найважливіших вимог до експерименту, на думку Л.Яновської, є виявлення ступеня (критерію) тієї властивості, на визначення якої спрямоване дослідження. Цей ступінь має назву критерію валідності. Критеріями на практиці здебільшого виступають: об'єктивні біографічні відомості (стать, вік, обрана спеціальність, вступ до ВНЗ тощо); показники успішності, які найчастіше є критеріями рівня знань, здібностей до педагогічної діяльності; результати реальної діяльності (виконання завдань під час педагогічної практики); контрольні іспити знань і вмінь; дані інших методик і тестів, валідність яких вважається встановленою (4).

Кількісною характеристикою явищ та процесів є показники, які дають змогу дійти висновку щодо їх стану в динаміці (5). Критерії і показники тісно взаємопов'язані: науково обґрунтований вибір критерію здебільшого зумовлює правильний вибір системи показників і, навпаки, якість показника залежить від того, наскільки він повно й об'єктивно характеризує певний критерій. У психодіагностиці, психології та педагогіці найчастіше використовуються суб'єктивні критерії, до яких належать оцінки, судження, висновки про об'єкт дослідження, зроблені методом експертних оцінок (6).

Критерієм оцінювання рівнів готовності майбутніх учителів до формування логічного мислення у молодших школярів вважається ступінь прояву елементів визначених нами компонентів за 5-бальною шкалою. Було виокремлено інтелектуальний, праксеологічний, аксіологічний критерії (див. табл.).

Критерії та показники рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до формування логічного мислення в молодших школярів

Критерії	Показники
Інтелектуальний	<p align="center">Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - теорії цілісного педагогічного процесу, його сутності, структури, закономірностей і протиріч, традиційних і альтернативних технологій навчання і розумового виховання; - психологічної теорії логічного мислення, його сутності, специфіки та особливостей компонентної структури; - теорії формування логічного мислення молодших школярів з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей, а також пізнавальних можливостей і обмежень (рівня сформованості пізнавальної активності, самостійності, уваги, пам'яті, уваги і т.ін.); - методики розвитку логічного мислення молодших школярів з урахуванням специфіки предметного змісту навчальної інформації (математика, природознавство, музика, граматики тощо) та вимог чинних і альтернативних навчальних програм; - здобутків педагогічної інноватики й передового педагогічного досвіду, сутності і можливостей традиційних та авторських технологій розвитку логічного мислення учнів, різних прийомів активізації їхньої пізнавальної діяльності в цьому ракурсі.
Праксеологічний	<p align="center">Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - демонструвати способи реалізації провідних прийомів мислення (визначати відомі поняття, класифікувати їх, розуміти смисл основних логічних зв'язків, впізнавати логічну форму математичних речень і граматичних конструкцій, доводити твердження, виявляти логічні помилки, мислити критично, послідовно, вмотивовано і т.ін.); - розробляти з відповідним психолого-педагогічним обґрунтуванням перспективні й поурочні плани щодо змісту і способів діяльності молодших школярів, спрямовані на формування у них компонентів логічного мислення із застосуванням традиційних та інноваційних методів, прийомів і форм; - добирати й самостійно створювати адекватні репродуктивні і нестандартні завдання, вправи, задачі, дидактичні й інтелектуальні ігри з логічним навантаженням, формулювати проблемні запитання і намічати алгоритми пошуку раціональних відповідей на них; - адекватно оцінювати пізнавальні й навчальні досягнення молодших школярів, діагностувати стан розвитку компонентів їхнього логічного мислення.
Аксіологічний	<p align="center">Психологічна настанова на:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлення значущості педагогічної діяльності з формування логічного мислення молодших школярів; інтерес до означеного аспекту педагогічної діяльності, задоволеність нею; - позитивне ставлення до навчання логічного мислення молодших школярів; - потребу в удосконаленні власних інтелектуальних процесів і розумових дій; - наявність стійкої схильності до самоаналізу та самооцінки своїх якостей і професійних дій, спрямованих на формування логічного мислення молодших школярів.

Для діагностики рівнів готовності майбутніх учителів до формування логічного мислення у молодших школярів було розроблено бальні показники її ознак: 5 балів – ознака виражена яскраво; 4 бали – достатньо; 3 бали – середньо; 2 бали – слабко; 1 бал – надзвичайно слабко.

Під час діагностики використовувався метод експертної оцінки. Експертами виступали викладачі Одеського педагогічного коледжу та факультету початкового навчання Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського, вчителі початкових класів зі стажем роботи понад 10 років. Спостереження відбувалися з інтервалом у часі, що надало можливість говорити про репрезентативність результатів вибірки. Середній бал за сукупністю ознак визначав рівень сформованості готовності майбутніх учителів до формування логічного мислення в молодших школярів. Відповідно до цього було виявлено 4 рівні сформованості зазначеної готовності: від 4,0 до 5,0 балів – високий рівень; від 3,0 до 3,9 балів – достатній рівень; від 2,0 до 2,9 балів – середній рівень; 1,0 до 1,9 балів – низький рівень.

Подамо змістову характеристику рівнів.

Високий рівень. У студентів цього рівня сформована позитивна мотивація на навчання, підкріплена стійким інтересом до цінностей педагогічної діяльності; наявне позитивне ставлення до професії вчителя початкових класів; спостерігається постійне прагнення до самовдосконалення, самовираження; вони відповідально ставляться до виконання завдань, пов'язаних із формуванням логічного мислення в молодших школярів. Студенти демонструють яскраво виражені загальні інтелектуальні здібності, а також творчу ініціативу, активність щодо діяльності, пов'язаної з формуванням логічного мислення у молодших школярів; вони без труднощів оперують логічними операціями, установлюють логічні закономірності; їхні зусилля спрямовані на формування пізнавальної активності в молодших школярів; вони майстерно володіють умінням застосовувати на практиці логічні прийоми і дидактичні ігри; майбутній учитель спрямований на здобуття нових знань. Студенти мають розвинені комунікативні здібності; вони вміють

майстерно організувати колективну ігрову діяльність молодших школярів; багато уваги приділяють плануванню й організації своєї діяльності, що спрямована на формування логічного мислення у дітей молодшого шкільного віку; відрізняються умінням швидко й легко налагоджувати доброзичливі стосунки з людьми. Студенти цього рівня мають стійку схильність до самоаналізу та самооцінки своїх якостей і професійних дій; вони вміло використовують методи психолого-педагогічної оцінки, правильно оцінюють досягнуті результати, вміють виявляти й виправляти допущені помилки у формуванні логічного мислення у молодших школярів.

Достатній рівень характерний для студентів із переважною позитивною мотивацією на навчання; загалом у них присутній інтерес до цінностей педагогічної діяльності; ставлення до професії вчителя початкових класів здебільшого має позитивний характер; вони усвідомлюють необхідність самовдосконалення, самовираження у професійній діяльності; до виконання завдань ставляться з певною відповідальністю. У них розвинені загальні інтелектуальні здібності; їм притаманна творча ініціатива й активність щодо діяльності, пов'язаної з формуванням логічного мислення в молодших школярів; у студентів достатньо сформовані вміння здійснювати логічні операції та визначати логічні закономірності; вони розуміють важливість пізнавальної активності у формуванні логічного мислення у молодших школярів; вміло застосовують на практиці логічні прийоми і дидактичні ігри; майбутні вчителі в цілому спрямовані на здобуття нових знань. У студентів достатньо розвинені комунікативні здібності; вони вміють організувати колективну ігрову діяльність молодших школярів; приділяють увагу плануванню й організації своєї діяльності, спрямованої на формування логічного мислення у молодших школярів; достатньо доброзичливо ставляться до інших людей. Студенти цього рівня схильні до самоаналізу та самооцінки своїх якостей і професійних дій; вони достатньо володіють методами психолого-педагогічної оцінки, добре оцінюють досягнуті результати і здебільшого вміють оцінити й виправити допущені помилки під час формування логічного мислення у молодших школярів.

Середній рівень притаманний студентам з мотивацією на навчання; проте інтерес до цінностей педагогічної діяльності у них має епізодичний характер; вони спрямовані на педагогічну діяльність, але їхні бажання мінливі і здебільшого залежать від обставин; не завжди прагнуть до самовдосконалення, самовираження; до виконання завдань ставляться не завжди відповідально. Майбутні вчителі не виявляють відповідного рівня загальних інтелектуальних здібностей; творча ініціатива й активність щодо діяльності, пов'язаної з формуванням логічного мислення в молодших школярів, виражена не яскраво; студенти демонструють поверхові знання щодо здійснення логічних операцій та визначення логічних закономірностей; не впевнені у важливості пізнавальної активності у формуванні логічного мислення в молодших школярів; у них спостерігаються труднощі під час застосування на практиці логічних прийомів і дидактичних ігор; здобувають нові знання лише з необхідності. Студенти здебільшого намагаються діяти наодинці, не зацікавлені в розвитку своїх комунікативних здібностей; відчують труднощі в організації колективної ігрової діяльності молодших школярів; питанням планування й організації своєї діяльності приділяють увагу під контролем інших; стосунки з людьми, які їх оточують, мають нестійкий характер, подекуди виявляється байдужість. Самоаналіз та самооцінка особистісних якостей і професійних дій є необ'єктивними, часто завищеними; мають поверхові знання щодо методів психолого-педагогічної оцінки, в оцінці досягнутих результатів припускаються помилок; не володіють навичками виявлення й виправлення допущених помилок під час формування логічного мислення у молодших школярів.

Низький рівень. Студенти характеризуються пасивністю в навчанні; не мають інтересу до цінностей педагогічної діяльності; вони не спрямовані на педагогічну діяльність; не зацікавлені в самовдосконаленні, самовираженні; безвідповідально ставляться до виконання завдань. Не виявляють відповідного рівня загальних інтелектуальних здібностей; творча ініціатива й активність, пов'язані з формуванням логічного мислення в молодших школярів, не сформовані; їм важко здійснювати логічні операції й визначати логічні закономірності; важливість пізнавальної активності у формуванні логічного мислення у молодших школярів не усвідомлена; зазнають значних труднощів у застосуванні на практиці логічних прийомів і дидактичних ігор; не відчують необхідності у здобутті нових знань. Студенти характеризуються формальним спілкуванням, не зацікавлені в розвитку своїх комунікативних здібностей; організація колективної ігрової діяльності молодших школярів здійснюється методом випробувань і помилок; планування й організації своєї діяльності необмірковані; відчують труднощі в налагодженні стосунків з іншими людьми. Майже не спостерігається самоаналіз та самооцінка особистісних якостей і професійних дій; відсутні знання щодо методів психолого-педагогічної оцінки, в оцінці досягнутих результатів не об'єктивні; зазнають труднощів у виявленні й виправленні помилок у процесі формування логічного мислення у молодших школярів.

На нашу думку, всі виокремлені нами критерії готовності майбутніх учителів до формування логічного мислення в учнів початкових класів є взаємопов'язаними і взаємозалежними, тому вони повинні розглядатися в комплексі. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розробці експериментальної методики діагностики рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до

формування логічного мислення молодших школярів, заснованої на рейтинговій оцінці інтенсивності вияву ознак її компонентів.

1. Український радянський енциклопедичний словник: В 3 т. / Редкол.: А.В.Кудрицький (відп. ред.) та ін. – 2-ге вид. – К., 1987. – Т. 2.
2. Управление организацией: учебник / Под ред. А.Поршнева, З.Румянцевой, Н.Соломатина. – М., 1999.
3. Курило В.С. Моделювання системи критеріїв оцінки розвитку освіти в регіоні // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 2.
4. Яновська Л.Г. Формування професійної усталеності майбутніх учителів історії у процесі навчання у вищих педагогічних закладах: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Одеса, 2004.
5. Бизюкова И.В. Теоретические основы оценки работников управления производством // Материалы семинара «Оценка деятельности и материальное стимулирование труда ИТР и служащих». – М., 1978.
6. Курлянд З.Н., Шевченко Н.А. Педагогічні здібності як чинник формування обдарованості дітей // Розвиток здібностей: Збірник наук. пр. – Одеса, 1998.